

UTRECHT OSTROMA.*)

Ugy kezdem, mint az, akinek ünnep az írás, igazat adok egy halott költőnek. Az ősi fákkal és a rejtelmes nagy állatokkal a nagy szenvedélyek is elvonultak a földről. Mázsás csipkék alatt nem hordunk többé hősies szívét, sem drága rendszalagot a térdünkön, hogy könnyebben essen a nemes alázat egy szenvedélyes király előtt. Az ember apró, érzelmi tévedésekre szorítkozik, amiket elérzékenyülve s gondosan ápol. Gondolom, azelőtt az utazás is okosabb volt: együttünk mindentudó lovával, másikunk a citerájával s a harmadik a hazai nyelv szép szabályaival hódította meg az idegent. És ime, a környező világban erőtlén hisztériával én már csak egy misztikus faji fölény bizonyítékait kutatom és elcsüggedek, ha nem tudom csontokkal meghajigálni a megrökönyödött idegent, mint a régi magyar a szent-galleni barátot. Az utazás is csak addig volt emberséges naplopás, amíg a gazdagok utaztak, akiket a gyalázatos utak és a szeszélyes lovak évekig visszatartottak az otthonuktól és a vagyonuk arra ösztönözte őket, hogy ideiglenes szállásaikat gondosan berendezve, Európa minden pontján kipróbálják a letelepülés titkos költszetét és a honvesztés megszelidítő melanchóliáját.

Ezekkel a bús sorokkal csak magam ellen emeltem vádat. Itt az ideje, hogy tisztázzam a családomat. Az apám ősi fákkal, talán az árpádházi tölgyekkel jött a világra. Felőtt fiú koromban még mindig büszkén kísértem el galamblovésre, mert az apám a veszélyben szokott a fegyverhez és csodálatosan lőtt. Nemcsak magam mentem vele, velünk jött Zágoni Erzsébet és Erzsébet csodálatos nagyanyja is. aki a megfélemlített sorsot azzal tartotta sakkban, hogy a kártyán felebbezhetetlenül kivetette a házasságunkat. Ilyenkor az égi intést bizalmasan közölte velem és figyelmeztetett, hogy a maga részéről a szerelemben is ragaszkodik a tradíciókhoz. Megtudtam, hogy a szerelemben a nyugtalan csókokat megelőzi a közös gyermekkor és az apák szigorú arca, amelyre az ember később együtt és megbékülve emlékezik vissza. Az egymásnak szánt és hasonlóan nevelt gyermekek hosszú, tóparti sétái nélkül a szerelem elképzelhetetlen, vagy ha elképzelhető, úgy veszedelmes, mint a kóborló Tristan szerelme. A szerelemben legszebb, a visszatérés, így szól a viking legenda is. A gyermekkori séták után egy jóakaró nagyúr oldalán hadjáratba megy a fiú és néhány évi zárdai sétára a lány. Amikor visszatérnek, nemcsak meglevenedett ajkuk találkozik, amit a távollét felébreszt, mint a vessző a kigyóbőrbe varázsolt lányt, hanem a régi környezet, két régi család is, és ezek alapjában véve erősebbek a fiatalok múló szenvedélyénél. Így oktatott a nagyasszony azalatt, amíg Zágoni Erzsébet elbűvölve követte apám fegyverét.

— Te sohasem fogod legyőzni apádat? — szólított fel egy sötét rivalitásra.

*) A novella-ciklus első része a *Széphalom* tavalyi utolsó számában jelent meg, *Látogatás Antwerpenben* címmel. A ciklus tagjai függetlenül egymástól, csupán a szereplő személyek egy része közös.
Szerk.

Eszembe jutott Anchises, akit Iovagias fia a vállán mentett ki Trójából. Felsőhajtottam, mert nem volt erőm, hogy ezt az erkölcsös példát kövessem és vérző hiúsággal már-már gúnyos és fölényes célzást tettem apám járására, amit a médvéktől tanult, amikor az apám közbevetette magát és féltékenyen a védelmébe vett. Diplomátának szánt, szerinte nem voltak hozzám méltók a heves vagy öldöklő mozdulatok. Szerette a törekenységemet és azt hitte, hogy a nők törekenységet isznak a számról. Őt a néméai szörny nevelte, de az én nevelésemet azokra bízta, akik a gyermek Dionízoszt őrizték: a szelíd furulyásokra s a csöndes vizekre. Erdély címere lebegett bölcsöm felett, hét vár kapuja védte előlem a veszélyt s a hold hajlékony fiúvá nevelt. Azalatt ő künn bolyongott a fogarasi havasokon s vigyázott, hogy a medvék és cigányok ne merészkedjenek le hozzám. Így lettem törekeny ember, a megbékült Európához méltó, aki retteg a véres történelemtől, noha abban valamikor országok, törzsek, egy büszke Magyarország s egy szilárdan épített Európa születtek.

Szerettem Erzsébetet, aki a négy kardinális erény közül a Hatalomhoz hasonlított. Szilárd törzse azokat az uralkodókat juttatta eszembe, akiket a ráncbaszedett világ csak vígasztalan kötelességükre emlékeztet. Bizalmaskodni csak a bűn tud, az erény tartózkodó, a legnagyobb erény: a hatalom különösen. Különösen Zágoni Erzsébet, aki szeplőtlen és tartózkodó szerelemre tanított, mert tetsettem neki, de sohasem szeretett. Sohasem szeretett, pedig a két család félévenként komoly és bensőséges ünneni ebédre gyűlt össze a nagyanyjánál, hogy legutolsó külföldi sikereimről megemlékezzék. Hyenkor a nagyasszony olyan gyöngéden beszélt utolsó utazásomról, mint egy-egy újonnan szerzett szőlőről a medgyesi hegyoldalon. Ha felszóltam a külföldi diákok közt, elkalauzoltatta magát a beszéd minden fordulatába, mintha a küküllői dombokra vitette volna magát erős szolgálival, hogy jobban lássa a szomszédok szőlőjét, amit megvenni készül. Az apám is, én is megrendülve oszoltunk szét ebben a hatalmas légkörben s rezignáltan túrtuk, hogy a csodálatos asszony azzal küzdjön hanyatló erejéért, hogy a familiánkat a családjához asszimilálja.

Zágoni Erzsébetet nem foglalkoztatták különösképen a diákkongresszusok. Az ünnepi ebédek után rendszerint estig együtt maradtunk és a dunaparti erkélyről néztük a várost, amely vergődött, mint egy megszigonyozott bálna.

Egy várost láttam magam előtt, amelyet a hatalomról való homályos ábránd épített. A történelem pusztításaira a magyarság ezzel az ábrándos várossal felelt. A Baja, Veszprém és Pozsony közt feldúlt és nyomtalanná tett árpádházi latin háromszög az új város pallérenaissanceában és gyöngye malterű barokk-emlékeiben támadt fel. Ez a lázas város, amit még nem is ismertek a nagyapáink, és apáink bűnei alig szenteltek meg, egy félszázadon át követelte magának Középeurópa jus primae noctisát. Kevertvérű és barbár urai türelmetlen hatalmaskodási ingert neveltek beléje és a porosz hadsereg embertelen hanghordozására szoktatták. Nem voltak se őslakói, se jogai. Egy hetyke magyarság tolongott benne, azért, hogy a zord

hivatalokból az ország népét ne fegyelemre, hanem a Burg íróasztalán felnőtt germán kultúrhadjárat imádatára szoktassa. Haldokolva hevert előttem a város: nem adta fel hódító álmait, de nem szokott se fegyelemre, se polgári erényekre. Legendákat etet a lakóival, nem kenyeret. A homoktengerben, befújít alföldi temetők, csenevész erdők közepén forog a város hatalmi hisztériájában és a romantikus honfoglaló éjszakából nem kívánczik a napra.

Erzsébet a balkonról nyugatra vágyott. Am a nyugtalansága nem tévesztette meg őt, nem is hitte azt, hogy a nosztalgiából még mindig érdemes kipárolni egy finom esztétikát s valami remek irodalmat. Az ember lehet könnyelmű és léha, de rendetlen többet soha. Erzsébet nem is vágyott holmi homályos kikötőbe, valami névtelen matróz után, aki fehér madarat hordoz a vállán. Versaillesbe kívánczott, az udvarhoz.

— A legutolsó utazásom nagy sikerrel járt — keztem bátor-talanul. — Valamennyi sérelmünket meghallgatták.

— Nekünk nincs semmiféle sérelmünk — mondta Erzsébet egy kicsit elcsodálkozva. — Tudod, hogy nem sokra tartom a külföldi barátaidat, akik nagyon türelmesek a te panaszaid iránt. Nézz körül más barátok után.

— Ismét az apámra gondolsz — mondtam szemrehányóan.

— Azt hiszem Virgil, hogy őrá.

Valamikor szédülve és émelygéssel hallgattam az apámat, amikor hazatérőben a falka munkájáról beszélt. A szarvas egy szakadozott kerítésen menekült keresztül és az elszakadt drót feltépte a belét. Amikor a kutyák utolérték, elkapták a kifityegő belet és felhasították a szarvas hasát. Ilyen szarvas ugrott át a legendás ingoványon és csalta Nimród fiait a fürdő lányok közé. Nimród fia az apám és nem én, Erzsébet arra várt a sűrűben, aki a vérző szarvas után mérészkedett és nem fordult vissza a párolgó seb láttára. Így történt, hogy rejtelmes külföldi találkozásaimat mind kevesebbre becsülte. De egyszer rossz lelkiismerettel tértem haza és bevallottam, hogy két napig kóboroltam egy norvég lánnyal az északi tengeren.

— A nyílt vizen! — kiáltotta határtalan örömmel.

— A nyílt vizen, s nagyon hiányos vitorlástudással — tettem hozzá bűnbánóan. — Igazán nem tudom, hogy hová akartam szök-tetni.

— Úgy látszik, különbb legénynt faragott volna belőled, mint én — ábrándozott el rezignáltan Erzsébet.

És amíg ezen töprengett, futólag szerelmes is volt belém.

II.

Január végén győzelmesen tértem haza Oxfordból. Barátaim hajoltak a szavamra és megígérték, hogy februárban Budapestre jönnek. Amíg a vonat nedves, felföldi német fenyvesek alatt futott, azon gondolkoztam, hogy miféle tornyot, bányát és tavat választaszak ki kíméletlen, idegen szemek számára? Pesten már csak azon gondolkoztam, hogy megmutatom nekik Zágoni Erzsébetet, akihez nem illik kicsi ország, hanem, mint ahogy a vitéz választófejedelmek

szobrán megalázott kardok és letaposott ágyúcsövek hevernek, úgy Erzsébet lábai elé is Fiume korsója, a dalmát part s mögéje a Kárpátok illenek. Régebben a magukban biztos királyok mellé festettek nyugodt oroszlánokat, én Erzsébet mögé a hajdan meghódított országokat festettem. Azt hittem, mások is így lesznek és megérik a szelíd formái mögött az óriási méreteket, az egykedvű mosolyban a kísérteties gleccsereket, mint egykor Lionardo.

Késő délután érkeztem, megfürödtem, átöltöztem és jelentkeztem náluk.

Öt órai teára érkeztem. Meglepetve fogadtak, kivéve azt a fiatalembert, aki nem látta át a rendkívüli helyzetet. Nyilvánvalóan idegen volt s tapasztalatlan vendég a háznál. Középtermetű, rózsás bőrű fiú volt, úgy látszik könnyű húson, halakon és tengeri levegőn nőtt fel. Remek profilját, a gögös homlok és hetyke orr uralkodó hatását alig zavarták a vastag, brutális ajkak. Óvatos mozdulatairól szívbajosnak ítéltém.

— Louis d'Aquitaine — mutatta be Erzsébet egyszerűen.

Bourbonnaisi fiú volt, két hónapja tartózkodott Pesten a nagybátyjánál, egy gazdag, nyugalomba vonult francia gyárosnál. Amíg Oxfordban jártam, összebarátkozott az apámmal, aki szenvedélyes vadászt fedezett fel benne. Ezen a napon egyszerre kínáltuk fel Erzsébetnek: én a külföldi vendégek érkezését, ő egy özbört.

Louis d'Aquitaine Erzsébettel táncolt. Valamikor ravasz céllal tanítottam Erzsébetet erre a táncra: a tangóban az ember hozzászokik a hűséghez. Szerettem a tangót, azokat a pásztorból lett olasz festőket juttatták eszembe, akik a megszelídített három arkangyalt a tenyerükből itatták. Ez a tánc a korai halál ábrázolása, valami derűs, termékeny haldoklásé egy olasz öbölben, Vergilius nagyon szerette volna. Az ifjú francia a tangóban az első tánc születését táncolta, mert a tánc a hősök sírja felett született és első hangszere a gyászdob volt. Megilletődve néztem őket: mintha egy régi Habsburg táncolta volna a birodalom nehéz sorsát egy hideg Muzsával. A zene elhallgatott. A fiúhoz léptem.

— Nagyon szépen táncolsz — mondtam leereszkedően.

— Ez a művészet régi hagyománya a családomnak — felelte barátságosan. — Egyik elődöm a muranói apátnő előtt táncolta a furlanát.

— Ezt Casanova is megtette — mondtam ellenállhatatlan történelmi tudással. A kölcsönös sikertől felmelegedtünk.

Most Erzsébet viharzott felénk, ezüst tálcán süteményt hozott. Ilyenkor nevelt csak igazán a hűvös életre, mert noha az ujjunk összeért és ujjaimban éreztem az idegen véredények titokzatos életét, amelyen urrá lenni nem tudtam, még sóhajtani sem mertem. Bejelentettem az idegenek látogatását.

— Senkinek sem mutatom meg őket, csak neked. — Egy kicsit úgy beszéltem róluk, mintha a játékszereim lennének.

— Engem pedig csak lovon láthatnak — felelte büszkén.

Mit értett ezalatt?

A fiatal francia úgy tett, mint az utazó Dionízosz: játékokkal,

frissen feltalált virágokkal és gyümölcsökkel ajándékozta meg a hozzá barátságos országokat. Louis d'Aquitaine Magyarországnak egy mesét ajándékozott. Úgy képzelte, hogy a magyar ló, mint a griff, a mitológiából jött. Ezért átutaztában valami új virág helyett egy lovas mesét talált ki s ajándékozott Magyarországnak. A lovasjátékokat február közepére tervezte. Az élen Erzsébet lovagol vele, mind a ketten meggyzín ruhában lesznek, ez volt a régi magyarok gyász-színe. Zágoni Erzsébet, mint a fiatal Zrinyi Ilona, fehér lovon készült gyászolni Magyarországot.

— Majd a barátainak is eljártsszuk, — hagyta jóvá Erzsébet az ajánlatomat.

Amikor táncra kértem, észrevettem, hogy azokban a titokzatos fordulatokban, amelyekkel azelőtt Erzsébet szívét ellenőrizhettem, áruló teste ellenszegült a testemnek. Sejtelve sem volt róla, hogy évek óta a táncban ellenőrzöm a testét, mint a cár kémei a gyermekek elejtett szavában a forradalmár apákat. Most rettentően lakoltam kipróbált alattomoságoméért. Egy halottal táncoltam és egyedül én tudtam, hogy milyen neveltséges vagyok.

*

Elsőnek az angol érkezett, Oxford egyetlen vivója, akit a háls kollegiumok a város képviselőjének választottak. Plotinos amatőr kiadását és a híres oxfordi kupa miniatűr ezüstmásolatát hozta magával és elém tette, hogy válasszak emléket. Miután barbár származású vagyok, a koronát választottam a kard helyett és a görög könyvet őriztem meg magamnak. Másnap az olaszok érkeztek: egy olasz jogászfiú és kísérete, egy tornacsapat, amely tüstént megszállotta a város különböző pontjait és a sport valamennyi ágában tanúságot tett arról, hogy Itáliának joga van Afrikához. Két kis francia, két algiri jött azután, akik előzékenyen a francia bárokról kezdtek beszélni. Amikor valaki a mai francia költőkről érdeklődött, észrevették, hogy szegény emberek közé keveredtek és elkedvetlenedtek. Velük jött a két cseh delegátus, két írógéppel. A legkorábban keltek, magukra zárták a szobát, emlékiratokat és statisztikákat írtak. Este egy kicsit sétáltak, megfordultak a katonák után, de egy szót se szóltak egymáshoz. A milleniumi emléknél egy kicsit elmosolyodtak. Azután hazamentek és tovább kopogtak. A két ernyedetlen Goncourt-testvérre emlékeztettek, amint végtelen Naplójukon dolgoznak. Végül a németek is megérkeztek.

— Hol vannak a magyarországi német kisebbségek képviselői? — kérdezte a vezetőjük, amikor a vonatból kiszállt. Nagyon nyájas fiú volt, magyarul is értett, mert Németország jövője nem az óceánon van, hanem a közelkeleten.

A megnyitó ülésen apám Zágoni Erzsébet és a francia fiú közt ült.

— Jól beszél a fiam? — kérdezte szigorúan és halotthaloványan. Louis d'Aquitaine németre fordította azt, amit mondtam.

— Gondolod, hogy elég jól ismeri a francia retorikát? — kérdezte most már bevallott aggodalommal.

— Mint egy Bossuet — felelte a fiú udvariasan, ami az apámat nyilvánvalóan még nyugtalanabbá tette, mert a hasonlat egy ismeretlen úrra célzott.

Csupán a nagyszony volt megelégedett. Aki idegen a terembe lépett, habozás nélkül köszönt neki. A franciák pláne azt hitték, hogy a követségükről való. Ez döntött. A nagyszony a kongresszus utolsó napjára valamennyi külföldi delegátust meghívta magához egy ünnepi vacsorára. Nyomban azután hozzáfogott a szekrények mozgósításához, széttárta őket az egymásba nyitott szobákra, hogy a medgyesi költözés óta érintetlenül őrzött abroszok, terítők és nehéz ágyhuzatok illata felszabaduljon s patricius levegőbe burkolja a szobákat, hogy a külföld Erdély régi levegőjébe lépjen: az ősi vásznak fanyar illatán keresztül egyenesen bele a történelembe. Előhordták az ezüstöt is és a cselétség olyan boldogan sürgött, mint egy mennyegző előtt. Az angolnak szánta a legszebb edényeket, a csehnek pedig egy ironikus sőtartót, amire főúri vadászat volt verve. Végre bevonult Napoleon gipszfeje is, amit a velem szemközti fal mellé állított.

A kongresszus nyugodtan ülésezett. Meghallgatták a panaszaimat és két albizottságot küldtek ki a kérdés tanulmányozására. Az összes ülés elfogadta a svájci delegátus javaslatát a mahámahopatjai bennszülöttek kokain elleni védelmezéséről.

Louis nem igen látogatta az üléseket, a franciákról hallani sem akart. Erzsébet megosztotta az idejét a lovasünnepély és az oxfordi vívó közt. Február 11-én a küldöttség megnézte a carousselt.

Erzsébet a tavasz láthatatlan mosolyával járt fehér lován. Megilletődve szólt az angol:

— Birodalmat jelképez egymaga. Ön azt mondja, hogy a meggyszín a magyarok régi gyász-színe. Ezen az ünnepen kit gyászolnak benne?

— Azokat az okos vágyakat, amiket hiába küldtünk Nyugatra. Nos? — fordultam a két francia felé. Az algiri Louisra mutatott, aki Erzsébet mellett az élen lovagolt s a figurákat súgta.

— Ismerős az arca. Valami tankönyvben talákoztam vele.

Néhány nap mulva a nagyszony vacsorát adott. Az apám németül üdvözölte a vendégeket, a beszédet Louis fordította franciára. Vacsora után tánc volt. A vendégek Erzsébet három barátnőjével táncoltak, ő maga előbb az oxfordi Apolló-val, azután és mindörökre Louis d'Aquitaine-el. Oldalt álltam, két szláv között. Csöndesen elfordultam tőlük és átmentem a szomszéd szobába, ahol a szétdúlt asztal és Napoleon szobra állt. Kiléptem az erkélyre. Lenn a Duna folyt, amit együtt néztünk Erzsébettel. Hajdani első könnyeimre gondoltam, amiket ok nélkül, valami tétova boldogsággal ejtettem esténként a párnámra. A szívem összeszorult és váratlanul hiányozni kezdett egy öreg háziállat. De az erkély küszöbe üres volt. A harmadik szobában egy hideg, gúnyos kanapé várt rám. Lefeküdtem és megtörten gondoltam valami heroikus halálra, amiben sohasem lesz részem.

És ebben a csöndes kétségbeesésben hirtelen egy rettentő titok

nyomára jöttem. Egy metszet merült fel előttem a tankönyvem mélyéről: Louis d'Aquitaine, aki nem más mint XIV. Lajos, a királyok királya! Hamis bőrbe bújva új hódításra indult, mint egykor az álruhás tatár khán, a tudós és jóhiszemű Bagdadba, amit prédául ejtett. Mély álom lepett meg.

III.

Elhagyott szobákra ébredtem. A nagyasszony szótlanul ült a feldúlt asztalnál, tekintetét az ölébe ejtve intett, hogy elmehetek. Az égre fénytelen hajnal dermedt. Keskeny hold táncolt a világ fölött, a fák levelein harmat ingott, tavasz volt. Végigfutottam a lakáson, Erzsébet és a vendégek eltűntek. A lépcsőház alján utolértem a két franciát.

— Hol van Erzsébet? — kiáltottam rájuk.

— A király Versaillesbe vitte a vendégekkel és a papával együtt. Siessen az esküvőjükre.

Avec papa! Ismeretlen utca tátongott előttem, egykori jó algebratanárom állt a járda szélén és vizsgázni hívott.

— Kérek egy kis kocsit Versaillesba — kiáltottam rá és hirtelen elröppentünk. Egy ideig együtt repültünk, de a professzor az Alpokban elmaradt. Örökké félt a náthától. Vonaton is utaztam, csodálatosan, lágyan gördülve. Egy vízesés fölött megállt a vonat, két fenyő állt a leomló víz felett, messze a havasokban vihar volt. A radnóti havasokra ismertem, Mária-Radna alatt, ahol a szűz egy fagyos levegőn át zimankós székely mennyországba készül. A vonat utat tévesztett, gondoltam halálra rémülve és ezzel a rémülettel értem a kastély elé. Az úton még aggódtam egy kicsit, mert nem volt ajánló levelem az udvarhoz, noha Saint-Simonból és több indiszkrét szerzőből jól ismertem a köszvényes és kényes francia udvart. A kastély magasabb volt, mint régen, Szent Lajos kápolnájával szemben egy kerek donjon állt, amire nem emlékeztem. Conti herceg helyett azonban levelezőlap-árusok tódultak elém, akik meglepődve mutogatták ropogós bőrkabátomat és széles vörös selyem övemet, amelyben peckesen állt egy meztelen kard.

— Hol van az udvar? — rivalltam.

— Szir, a hölgyekkel és a hadsereggel Flandriában van — felelték szertartásosan.

— Utrecht ostroma! — és körülnéztem, hogy lovat találjak.

Keskeny hintó gördült elém, ide-oda ringva a széles bőrszíjjaikon, a kocsi-fa csontalapjára halványkék jelenetek voltak festve Ámor életéből. Benéztem a hullámos szélű ablakon. Két rettentő öreg asszonyt láttam benn, tornyos frizurával és észbontó dekoltázsban. Intettek. Kinyitottam az ajtót és barátságosan beszéltem.

— A legnagyobb zavarban vagyok, hölgyeim. Madame, Ön Zágoni Erzsébet nagyanyja, megismerem e remek hajtorony alatt is. De szép szomszédnőjéről nem ír Saint-Simon.

— Ön figyelmetlenül olvas, édes fiam, — felelte az ismeretlenség az anyám hangjára ismertem az első szekunda után — én az Ursinsi hercegnő mamája vagyok. Jöjjön velünk táborba.

Rövid utazás után egy dombtetőre értünk. Madame megkoptatta a térdemet és figyelmeztetett, hogy szálljak ki. A koci nyomban eltűnt és a megnőtt nyári ég alatt megláttam a tábort és Utrecht fekete falait. A dárdák, arkvebuzok és habzó zászlók között futárok vágattak és az ég alján óriási fehér ló haldokolt vérében ázva, mint a barokk csataképeken. A király fehér sátora egy magasiaton állt, barna-foltú lovak topogtak körülötte és a címeres zászlók alatt rám dermedtek a kürtök.

Lajos Erzsébettel a sátor előtt állt, a sebesült Condénak megengedte, hogy a nagy dobra üljön. Arrébb az apám állt és holland postagalambokra lövöldözött.

— Bocsáss meg, Virgil — szólt a király nyájasan — és lásd be végül, hogy Erzsébethez jobban illik ez a hadsereg, mint titokzatos külföldi utazásaid. — Mondta, de én olyan kितartással néztem Erzsébetet, hogy a tábor lassan elhomályosult, fehér plafon lebegett felettem és a sarokból egy hideg kályha úszott felém. *Almodni*, gondoltam kétségbeesett erőfeszítéssel és megszólaltam jó hangosan, hogy a hölgyek is hallják:

— Lajos, nekem fogod köszönni Utrecht kulcsát!

Erre a hangra hangok feleltek, finom moraj: a sereg felébredt a képszerű varázslat alól. Erzsébet egy távoli zászlóra mutatott: nézd csak Bethlen hattyús lobogóját, kiáltotta és már kaptam is a kardom után. Lefutottam a dombról és versenyt futott velem sok régi arc, egykori osztálytársaim a vallásóráról rövid nadrágban, csipkés kézelővel. Induljon a hattyús lobogó! — kiáltottam. A kürtök az ég felé fordultak és a francia hadsereg Utrechtre sodort. Így kezdődött el a csata. A holland sereg egy bonyolult algebrapéldához hasonlított, nehezen gördült, felém fordítva összes dárdáját. Végre a falhoz jutottunk, a jobb szárny már rajta is volt. Borzalmas csönd volt, csak egy ideges herceg lármázott, elveszett parókája után kiabált. Vastag lándzsa szaladt a mellemnek, elszédültem, kimondhatatlanul mély zuhanást éreztem, valami gyötrelmes elfordulást és egymásra torlaszolt párnákat a fejem alatt, azután felriadtam s láttam, hogy veszélyben vagyunk. A francia katonák egy tépett gyomrú szarvast üldöztek a holland hadsereg körül. Condé káromkodott, vértől lucskosan. Melléje ugrottam, a kezéből kicsavartam a marsall-botot, megforgattam a fejem felett és behajítottam a hollandok sorába. Hajrá! Mutattam az elmerült botra, az ellenség szívében keressétek Franciaország dicsőségét! Ezzel a kiáltással eldőlt a csata. A katonák úgy vetették magukat az elmerülő bot után, mint a vízsla a vízbe hulló vadkacsára. Nagy torlódás támadt, valami furcsa zajt hallottam és egyszerre a kezemben szorongattam a visszászerezett botot. Ingujban voltam, hideg vér permetezett rám, hidegen és lassan folyt le a combomon. Utrecht elesett.

Zágoni Erzsébet a király oldalán fogadta a város és a győzelmes zászlók hódolatát. Jött a hattyús lobogó is, mellette lépdeltem az apámmal együtt. Erzsébet fekete álarcot tartott a kezében. Két éve őrzöm ezt a selyem álarcot a könyvszekrényem titkos szögletében, Dante három könyvére helyezve, mintha Beatrice elfutó ujj-

nyomát őrizném rajtuk. Ez az álarc rejtette szeliden Erzsébetet, amikor a Balaton balladás tündérének öltözve táncolt valami bús és emlékező táncot az ősz-öreg rajnai vízi királlyal, aki én voltam. Akkoriban így táncoltunk nyugodt mosollyal a nyugodt álarc s a fehér szakáll alatt egy megmásíthatatlan családi akarat felé, amit azóta semmivé tett a történelem és XIV. Lajos. Büszkén léptem eléje és vártam a királyi szót.

— Derék fiú vagy, Virgil — mondta Lajos és csipkés zsebéből egy nagy aranyos kulcsot húzott ki. — Emlékeül neked adom Utrecht kulcsát.

— Szír, a Deákok valamikor nagy urat szolgáltak, az erdélyi fejedelmet és mindig urak is maradtak. Cserében a kulcsért, neked adom Franciaország marsallbotját, amit Condé hercege elvesztett — szóltam, földig alázva a franciát.

Most valami rejtelmes, álombeli csönd jött a mezőről, a tábor eltűnt, csak két ember állt előttem.

— Deák Virgil, — bűgött fel Zágoni Erzsébet szerelmesen — derék katona vagy. Te légy ezután a nehézsorsú Erdély fejedelme. Így akarja Franciaország királya. — És Lajos ismételte:

— Te vagy Erdélyország fejedelme.

*

Oláh síp szólt a Feleki tetőn, sípja régi babonáknak és a hold megbékülve sétált az alvó Kolozsvárban. Csak a sárkány keskeny feje nyúlt szilajon az ég felé Szent György iszonyú lándzsája alól. A temető panaszosan nézett le a városra és a városból megalázott tornyok néztek vissza rá. Talán a Szamos is zúgott a gátnál. Holdfényes volt a Farkas-utca, ezüstben áztak az iskolák, a címerek és a magas tetők. A szigorú arcú utca mélyén egy prédikátor suhant talárosan, aki a falak tövében birkózni készült a gyémántszerű katolikus Istennel. A kicsi óratorony mogorván maga elé verte az időt. Nyújtott nyakkal lépdelt a lovam, hosszúra eresztett kantáron, meglazult nyereg alatt. Az apám puskával és Utrecht aranykulcsával követte fejedelmi fiát.

— Itt bicskáztuk a pápistákat — morogta maga elé — a történelmi lecke után.

Hirtelen a régi Nemzeti Színház mögül, a fák alól egy keskeny vállú férfi lépett elém.

— Jó estét nagyságos fejedelem — mondta sóhajtva, — régóta várunk.

Egykori énektanárom volt, aki elesett a háborúban. Botfülű fiú voltam és az igazgató ráüzent, hogy engem ki kell állítani az éneklésből, mert rontom az áhitatot. A tanár kiállított, de amikor a zsoldárra felálló osztály arcélén némán és keserű könnyel bámultam a falon Izabella királyné képére, aki az őszi dombokról Erdélytől búcsúzik, a vékony fiatalember könnyes szemmel nézett rám. Akkor titokzatosan összenéztünk, mint egy jegyespár a tömegben, mert Dávid király szenvedését csak mi követtük könnyekkel nyomon.

— Fiam, most senki sem tilt el az énekléstől. Emlékszel-e arra a dalra, amit az első osztálynak tanítottam?

— Emlékszem, tanár úr.

Megfogta a kantárt és hajadonfőnt elindult előttem. Halkan dúdoltuk:

Szép Erdély barnafürtű
Leánya, hú anyám,
Tekints az égi lakból
Még egyszer vissza rám.

Itt elhagyott hazádon
Pusztulat átka leng;
Erdély ledőlt s fölötte
Fiad keserve zeng.

A hold egykedvűen sütött a fiatal fejedelemre, aki csupa fény volt. Mert az, akit az ég a nép élére szólít: vérből való, mint maga a szegény nép és mégis csupa fényből való, mint az, aki küldte.

(Budapest, 1928.)

Szabó László.